

TOPLUMSAL CİNSİYET VE EDEBİYAT ÖĞRETİMİ: ORTAÖĞRETİM TÜRK EDEBİYATI DERS KİTAPLARINDA KADIN YAZARLAR

Dr. Nuray Küçükler Kuşcu
İstanbul Üniversitesi
Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi
Türkçe Eğitimi Bölümü
nuraykucukler@yahoo.com

Özet

Ortaöğretim Türk edebiyatı ders kitaplarında kadın şair ve yazarlara ne kadar yer verildiğini sorgulamayı amaçlayan bu çalışmanın evrenini 2013-2014 eğitim-öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından elektronik ortamda hizmete sunulan Türk edebiyatı ders kitapları; örneklemini ise, Türk edebiyatının Tanzimat, Servet-i Fünun, Milli Edebiyat ve Cumhuriyet dönemlerinin anlatıldığı 11. ve 12. sınıf Türk edebiyatı ders kitapları oluşturmuştur. Çalışma doğrultusunda, ders kitaplarında kadın yazarların yapıtlarına erkeklerinkine oranla çok az yer verildiği görülmüştür.

Tanzimat'tan bugüne Türk edebiyatının gelişiminde, Cumhuriyet dönemi başta olmak üzere, çok sayıda kadın şair ve yazarın varlığı dikkat çeker. Kadın şair ve yazarların bir kısmı, çağdaş Türk edebiyatının gelişiminde önemli olan yapıtlar ortaya koymuşlardır. Edebiyat alanındaki bu çokluğun ve önemli yapıtların ders kitaplarına yansımaması, öğrencilerin, toplumsal cinsiyet rollerine dair geliştirebilecekleri farkındalıklar açısından bir eksikliklerdir.

Anahtar Sözcükler: Toplumsal Cinsiyet, Edebiyat Öğretimi, Ders Kitapları.

GENDER AND TEACHING LITERATURE: WOMEN WRITERS IN SECONDARY SCHOOL TURKISH LITERATURE TEXTBOOKS

Abstract

The aim of the this study is to examine the presence of women writers and poets in secondary school Turkish literature textbooks. While the population of this study comprises of secondary school Turkish literature textbooks which are serviced by the Ministry of Education in the electronic medium, sampling comprises of 11th and 12th grade Turkish literature textbooks which are deal with the Tanzimat, Servet-i Fünun, National and Republican periods of Turkish literature. It was found out as a result of the study that the number of women writers in the textbooks are far fewer than men writers.

There are many women writers in Turkish literature from Tanzimat era till today, especially in the Republican period. Some of these women writers wrote important works in the development of modern Turkish literature. But these works does not take place enough in the Turkish literature textbooks. This has an negative effect on students' potential awareness about gender roles.

Key Words: Gender, Teaching Literature, Textbooks.

GİRİŞ

Cinsiyet sözcüğü, biyolojik olarak kadın-erkek ayrımına işaret eden bir sözcüktür. Toplumsal cinsiyet ise "biyolojik cinsiyetten farklı olarak, kadınlara erkeğin sosyal ve kültürel açıdan tanımlanmasını, toplumların bu iki cinsi birbirinden ayırt etme biçimini, onlara verdiği toplumsal rolleri anlatmak için kullanılan bir kavramdır"

(Ecevit ve diğ., 2011: 4). Dolayısıyla bu kavram bireylerin kadın ya da erkek olmaları nedeniyle nasıl davranmaları gerektiğini; onlardan beklenen rolleri, düşünceleri ve eylem biçimlerini ortaya koyan bir sözcüktür.

Toplumsal cinsiyet kavramı, doğuştan gelen cinsiyet farklılıklarını değil de toplumun yarattığı farklılıkları işaret ettiği için, aynı zamanda eşitsizliğe de dikkat çeker. Berktaş'ın dile getirdiği üzere (2009), yalnızca cinsiyet farklılığını ifade etmekle kalmaz aynı zamanda cinsler arası eşitsiz güç ilişkilerini de belirtir (Berktaş, 2009: 16). Berktaş'ın cinsler arasındaki eşitsiz güç ilişkileri olarak adlandırdığı olgu, toplumsal cinsiyet eşitsizliğidir. Bu eşitsizlik tıpkı toplumsal cinsiyet gibi, toplumsal olarak belirlenmiş ve biçimlendirilmiştir. Balkır (2012) bu durumu şöyle anlatmaktadır: "Toplumsal cinsiyet farklılıklarına ilişkin beklentiler, cinsiyet kalıp yargıları biçiminde toplumda yaygın kabul gören inançlara dönüşürler ve sosyal davranışı büyük ölçüde biçimlendirirler. Toplumsal cinsiyet ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği kavramı, temelde kişilerin cinsiyetle ilgili kabullerinin; toplumsal üst yapı kurumları tarafından belirlendiği ve bunun da genellikle kadın aleyhine cinsiyet ayrımcılığını teşvik ettiğini anlatmaktadır" (Balkır, 2012:69).

Ayrımcılık, kadının hiyerarşik olarak altta bulunduğu bir ilişkiler ağına işaret eder. Öte yandan bu hiyerarşik ilişkiler ağı değişmez, dönüşmez değildir. "Kimlikler sabitlenebilen ve kalıcı mekanizmalar olmadığından değişimleri ve yeniden kurulmaları da söz konusudur. Bu bağlamda kurulan kadınlık ve erkeklik kimliklerinin sabitliğinden söz edilemeyeceğinden kültürel değişimlerle birlikte her dem yeniden inşa olunacağı bilinmelidir" (Kara ve Gülhan, 2013: 67-68).

Toplumsal cinsiyetin edinilmesinde tüm toplumsal, kültürel kurumlar, yazın ve sanat yapıtları, iletişim biçimleri belirleyici olmaktadır. Bu bağlamda edinilmiş kimliklerin eşitsiz yönlerinin sorgulanması da sadece ilişkiler üzerine değil aynı zamanda bu kurumlar üzerine de düşünmekle olacaktır. Edebiyat da, edebiyat eleştirisi, tarihi ve öğretimi gibi alanlarında kadın ve erkek kimliklerini, toplumsal cinsiyet rollerini yansıtan, pekiştiren kimi zaman da sorgulayan bu kültürel kurumlardandır.

Yazınsal alandaki toplumsal cinsiyet rollerini sorgulamak için metinlerde kadın ve erkek temsillerinin nasıl olduğunu incelemek oldukça önemlidir. Ancak bunun kadar önemli bir başka yol, edebiyat tarihi ve öğretimi çalışmalarında kadın şair ve yazarlara ne kadar yer verildiğini sorgulamaktır. Çalışmamızın problemini de bu sorgulama oluşturmaktadır.

Ecevit ve diğerlerinin (2011) tarih biliminde kadınlara ne kadar yer verildiğini sorgulayan bakışını edebiyat alanına uyarlamak mümkündür. Ecevit ve diğerleri (2011) tarih alanına toplumsal cinsiyet bakış açısının 1980'lerde feminist tarihçilerle girdiğini söylemektedir. Buna göre, tarih, erkeklerin kamusal alandaki (devlet-parlamento-ordu-fabrika) hayatlarını ve yaptıkları siyaseti anlatan bir bilim dalıdır. Tarih olarak hatırladığımız geçmişte kadınlar da yaşamışlardır. Ne var ki, onlar yazılmamışlar, yazılmayınca da tarih içinde yer alamamışlardır. Tarihçilere göre kadınlar özel alanda (ev-hane-aile) basit ve sade, birbirini tekrarlayan, ilginç ve yazmaya değer olmayan hayatlar sürmüşlerdir ve haklarında tarih kitaplarına yazılabilecek çok az şey vardır. Bu bağlamda kadınlar tarih dışı bırakılmışlardır (Ecevit ve diğ., 2011: 9).

Tarih yazımında söz konusu olan, kadınları yok sayan ve cinsiyet eşitsizliğini pekiştiren durum, edebiyat alanı için de söz konusudur. Çünkü edebiyat tarihi ve antolojisi çalışmalarında kadın yazar ve şairlere yeterince yer verilmemektedir. Edebiyat tarihi ve antolojilerinde kadınlara yer vermemek onları edebiyat kanonunun dışına itmek demektir. Aynı durum ders kitapları için de söz konusudur. Edebiyat öğretiminde kaynak alınan ders kitaplarında kadın yazar ve şairlere yetersiz bir yer ayrılması, toplumsal cinsiyet olgusuna ve cinsiyet eşitsizliğine dair oluşturulabilecek farkındalıklar açısından bir eksikliklerdir.

YÖNTEM

Ortaöğretim Türk edebiyatı ders kitaplarında kadın şair ve yazarlara ne kadar yer verildiğini sorgulamayı amaçlayan bu çalışmanın evrenini, 2013-2014 eğitim-öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından elektronik ortamda hizmete sunulan Türk edebiyatı ders kitapları (Milli Eğitim Bakanlığı(a), 2013, <http://www.meb.gov.tr/2013-2014-egitim-ogretim-yili-elektronik-ortamda-hizmete-sunulan-ilk-ve-orta->

ogretim-ders-kitapları/duyuru/6319); örneklemini ise, kadınlara ait metinlerin daha çok bulunabileceğini düşündüğümüz, Tanzimat'tan bugüne Türk edebiyatının dönemlerinin anlatıldığı, 11. ve 12. sınıf Türk edebiyatı ders kitapları oluşturmuştur.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın elektronik ortamda hizmete sunduğu kitaplar içerisinde 11. sınıf Türk edebiyatı dersi için Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları ve Yıldırım Yayınları'nın yayımladığı kitaplar; 12. sınıf Türk edebiyatı dersi için ise Lider Yayıncılık'ın yayımladığı kitap mevcuttur.¹ Bu bağlamda incelememiz Türk edebiyatının Tanzimat, Servet-i Fünun, Milli Edebiyat ve Cumhuriyet dönemlerinin anlatıldığı şu üç kitap üzerinden yapılmıştır:

1. Milli Eğitim Bakanlığı'nın "Türk Edebiyatı 11. Sınıf Ders Kitabı" (Milli Eğitim Bakanlığı (c), 2013)
2. Yıldırım Yayınları'nın "Ortaöğretim Türk Edebiyatı 11 Ders Kitabı" (Alan, 2013)
3. Lider Yayıncılık'ın "Ortaöğretim Türk Edebiyatı 12 Ders Kitabı" (Yıldırım ve Ova, t.y.)

BULGULAR

Çalışma doğrultusunda, Türk edebiyatının Tanzimat, Servet-i Fünun, Milli Edebiyat ve Cumhuriyet dönemlerinin anlatıldığı 11. ve 12. sınıf Türk edebiyatı ders kitaplarında kadın şair ve yazarların yapıtlarına erkeklerinkine oranla çok az yer verildiği görülmüştür. Bu sonuca ulaştıran bulgular, aşağıda yer alan tablolarda özetlenmiştir:

Tablo 1: Milli Eğitim Bakanlığı'nın yayımladığı "Türk Edebiyatı 11. Sınıf Ders Kitabı"nda yer alan metinlerin kadın ve erkek yazarlara göre dağılımı

	Erkek Yazar ve Şairler	Kadın Yazar ve Şairler
Okunması Gereken Eserler Listesi	16 yapıt	2 yapıt: Halide Edip Adıvar'ın "Kubbede Kalan Hoş Sada" ve "Ateşten Gömlek" adlı yapıtlarına yer verilmiştir.
1. Ünite: Batı Tesirindeki Türk Edebiyatına Giriş	2 metin	----
2. Ünite: Tanzimat Dönemi Edebiyatı (1860-1896)	21 metin ve Tanzimat Fermanı	----
3. Ünite: Servet-i Fünun Edebiyatı (1896-1901) ve Fecr-i Ati Topluluğu (1909-1912)	29 metin	1 metin: Servet-i Fünun şiiri anlatılırken anlama-yorumlama kısmında Sabiha Sertel'in Tevfik Fikret'le ilgili yapıtından kısa bir alıntıya yer verilmiştir.
4. Ünite: Milli Edebiyat Dönemi (1911-1923)	30 metin	2 metin: Halide Edip Adıvar'ın "Muharebeyi Kazananlar" adlı fıkrasına ve "Ateşten Gömlek" adlı romanının özetine yer verilmiştir.
Kaynakça	56 yapıt	4 yapıt: Halide Edip Adıvar'ın, "Ateşten Gömlek" ve "Kubbede Kalan Hoş Sada", İnci Enginün'ün, "Araştırmalar ve Belgeler", Sabiha Sertel'in "Tevfik Fikret" adlı yapıtlarına yer verilmiştir.

¹ Tebliğler Dergisi Ocak 2013 sayısında, 2013-2014 yılında okutulacak ders kitapları listesinde Milli Eğitim Bakanlığı'nın 12. sınıf Türk edebiyatı ders kitabı yer almamaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı(b), 2013: 66-69).

Tablo 2: Yıldırım Yayınları'nın yayımladığı "Ortaöğretim Türk Edebiyatı 11 Ders Kitabı"nda yer alan metinlerin kadın ve erkek yazarlara göre dağılımı

	Erkek Yazar ve Şairler	Kadın Yazar ve Şairler
Okunması Gereken Eserler Listesi	22 yapıt	1 yapıt: Halide Edip Adıvar'ın "Ateşten Gömlek" adlı yapıtına yer verilmiştir.
1. Ünite: Batı Tesirindeki Türk Edebiyatına Giriş	2 metin	----
2. Ünite: Tanzimat Dönemi Edebiyatı (1860-1896)	18 metin ve Tanzimat Fermanı	1 metin: Tanzimat şiiri anlatılırken etkinlikler kısmında Halide Nusret Zorlutuna'nın "Hürriyet" adlı şiirine yer verilmiştir.
3. Ünite: Servet-i Fünun Edebiyatı (1896-1901) ve Fecr-i Ati Topluluğu (1909-1912)	29 metin	----
4. Ünite: Milli Edebiyat Dönemi (1911-1923)	33 metin	2 metin: Halide Edip Adıvar'ın "Ateşten Gömlek" adlı romanının özetine ve Milli Edebiyat dönemi romanı konusunda İnci Enginün'den alıntılanan kısa bir metne yer verilmiştir.
Kaynakça	59 yapıt	1 tanesi hazırlayan olmak üzere 2 yapıt: Halide Edip Adıvar'ın "Ateşten Gömlek" ve Mehmet Kaplan, İnci Enginün ve Birol Emil'in yayına hazırladığı "Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi C II" adlı yapıtlarına yer verilmiştir.

Tablo 3: Lider Yayıncılık'ın yayımladığı "Ortaöğretim Türk Edebiyatı 12 Ders Kitabı"nda yer alan metinlerin kadın ve erkek yazarlara göre dağılımı

	Erkek Yazar ve Şairler	Kadın Yazar ve Şairler
Okunması Gereken Eserler Listesi	21 yapıt	1 yapıt: Halide Edip Adıvar'ın "Vurun Kahpeye" adlı yapıtına yer verilmiştir.
1. Ünite. Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı (1923-...)	7 metin	1 metin: Betül Özçelebi'nin "1923-1938 Yılları Arasında Ana Çizgileriyle Edebiyatımızın Durumu" adlı metnine yer verilmiştir.
2. Ünite: Cumhuriyet Döneminde Öğretici Metinler	10 metin	1 metin: Sabiha Sertel'in "İzmir'in İşgali" adlı metnine yer verilmiştir.
3. Ünite: Cumhuriyet Döneminde Coşku ve Heyecanı Dile Getiren Metinler (Şiir)	60 metin	----
4. Ünite: Cumhuriyet Döneminde Olay Çevresinde Oluşan Edebi Metinler:	8 metin	2 metin: Halide Edip Adıvar'ın "Vurun Kahpeye" adlı romanının özetine

		ve Füzuran'ın "Parasız Yatılı" adlı öyküsüne yer verilmiştir.
Kaynakça	59 yapıt	4 yapıt: Halide Edip Adivar'ın "Vurun Kahpeye", Füzuran'ın "Parasız Yatılı", İnci Enginün'ün "Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı", Betül Özçelebi'nin "Cumhuriyet Döneminde Edebi Eleştiri" adlı yapıtlarına yer verilmiştir.

TARTIŞMA

Bulgular kısmında görüldüğü üzere çalışma kapsamındaki ders kitaplarında, Türk edebiyatına kadın yazar ve şairlerin yapmış olduğu katkılar yeterince yer almamaktadır. Çalışma kapsamındaki kitaplar, Türk edebiyatının Batı edebiyatı etkisinde gelişen dönemlerini anlatmaktadır. Öte yandan bu dönemlerde sadece erkek yazarlar yoktur. Bu dönemlerin çoğunda kadın yazar ve şairler de etkin birer özne olarak varlıklarını göstermişlerdir. Adı geçen ders kitaplarında anlatılan yazınsal dönemlerde, kitaplarda yeterince değinilmemiş olsa da, çeşitli yapıtlar kaleme almış birçok kadın yazarın varlığı da bu duruma işaret eder.²

Ele alınan ders kitaplarında "Batı Tesirindeki Türk Edebiyatına Giriş" ve "Tanzimat Dönemi Türk Edebiyatı"nın anlatıldığı ünitelerde, sadece Halide Nusret Zorlutuna'nın "Hürriyet" adlı şiirine, ele alınan konunun etkinlik kısmında, Namık Kemal'in "Hürriyet Kasidesi"ni karşılaştırmalı bir biçimde anlatmaya yönelik olarak yer verilmiştir (Alan, 2013, s.41).

Oysa Tanzimat dönemi Türk edebiyatında kadın yazarların varlığı da söz konusudur. Bu dönemde Şair Nigar Hanım, Makbule Leman Hanım, Hatice Cemal Hanım, Fatma Aliye Hanım ve Zafer Hanım gibi kadın şair-yazarlar dikkati çeker. Bu yazarlardan Zafer Hanım'ın kaleme aldığı "Aşk-ı Vatan" adlı roman 1877 yılında, yani Türk romanının ilk örneklerinin henüz basılmakta olduğu dönemde basılmıştır. Fatma Aliye ise, kadının toplumsal konumunu sorguladığı, kadın sorunlarına değindiği, kadın kahramanların başkişi olduğu çeşitli romanlar yazmıştır. İnci Enginün'ün belirttiği üzere (2007), kendisinden sonra gelen kadın yazarların önünü açan bir öncüdür (Enginün, 2007: 278).

Kitaplarda Servet-i Fünun Edebiyatı ve Fecr-i Ati Topluluğu'nun anlatıldığı ünitelerde, sadece, Servet-i Fünun şiiri anlatılırken anlama-yorumlama kısmında, Sabiha Sertel'in Tefik Fikret'le ilgili yapıtıdan kısa bir alıntıya yer verilmiştir. (Milli Eğitim Bakanlığı (c), 2013: 98).

Bilindiği üzere, Türk edebiyatında 1896'dan 1912'ye kadar geçen süreç içerisinde hâkim iki edebi hareketten söz etmek mümkündür: Servet-i Fünun ve Fecr-i Ati. Bu sürece hâkim olan edebi hareketler içerisinde kadın

² Türk edebiyatı tarihinde dikkati çeken bir başka durum da, divan edebiyatı ve halk edebiyatı geleneklerinde de kadın şair ve yazarların yer bulmuş olmasıdır. Bu konu çalışmamızın kapsamı dışında olduğu halde, edebiyat tarihimizde kadın yazar ve şairlerin etkin birer özne olduğunu göstermesi bakımından dile getirilmelidir. Bu konuda, "Türkiye'de Kadın Hareketleri ve Edebiyatımızda Kadın Sesleri" başlıklı bir makale kaleme alan Evren Karataş'ın (Karataş, 2009) söyledikleri oldukça önemlidir: "Türk Edebiyatı'na kadın yazar/ şair kavramının her ne kadar 20. yüzyıla birlikte girdiği düşünülse de yüzyıllarca süren Halk ve Divan Edebiyatı geleneğimize kısaca göz attığımızda bu yargının çok doğru olmadığı görülür. Çünkü Halk Edebiyatı geleneğimiz dairesinde yer alan anonim halk edebiyatı ürünlerinin birçoğunda kadınların sözüne rastlanır. Ninni, masal, mani, ağıt gibi halk edebiyatı türleri incelediğinde bunların pek çok örneğinin daha çok kadınlar tarafından oluşturulduğu görülür. Bunun yanı sıra daha çok erkek alanı olarak kabul gören Aşık Edebiyatı alanında da azımsanamayacak sayıda kadın halk ozanının değişik türlerde halk şiirlerine imza attıkları bilinmektedir. (...)

Divan Edebiyatı geleneği içerisinde Amasyalı Zeynep Hanım ilk kadın şair olarak kabul görür. Ondan sonrakilerle birlikte Divan Edebiyatı geleneği içerisinde on iki kadın şairin olduğu belirlenmiştir" (Karataş, 2009: 1660-1661).

yazarlara rastlanmaz. Ancak bu dönemde, hâkim edebi çevrelerin dışında kalan, kadın yazarlar vardır. Örneğin, “1872 yılında İstanbul’da dünyaya gelen Selma Rıza, Tanzimat’tan sonraki çağdaşlaşma süreci içerisinde yazılarıyla ve sosyal faaliyetleriyle adından söz ettirmeyi başaran kadın yazarlarımızdan biridir” (Hazer, 2011: 876). 1897’de “Uhuvvet” adlı romanını yazmış ancak yayımlanmamıştır. Bu kitap 1999 yılında günümüz Türkçesine çevrilerek yayımlanmıştır.

Bu dönem için bir başka kadın yazar örneği olarak Güzide Sabri gösterilebilir. İnci Enginün’ün aktardığı üzere, (2007) Güzide Sabri’nin ilk romanı “Münevver”, “Hanımlara Mahsus Gazete”de tefrika edilmiş, daha sonra da kitap olarak basılmıştır. “Halk tarafından çok tutulan ve eserleri birçok defa basılan Güzide Sabri, Meşrutiyet ve Cumhuriyet devrinin ilk yıllarında yazdığı kara sevda romanlarıyla ünlenmiştir” (Enginün, 2007: 438).

İncelenen ders kitaplarının “Milli Edebiyat Dönemi”ni konu edinen ünitelerinde Halide Edip Adıvar’ın “Muharebeyi Kazananlar” adlı fıkrasına (Milli Eğitim Bakanlığı (c), 2013: 146); “Ateşten Gömlek” adlı romanının özetine (Milli Eğitim Bakanlığı (c), 2013: 185 ve Alan, 2013: 205) ve Milli Edebiyat dönemi romanı konusunda İnci Enginün’den alıntılanan kısa bir metne yer verilmiştir (Alan, 2013: 205). Halide Edip Adıvar Türk edebiyatı açısından önemli bir figürdür. Bu bakımdan ders kitaplarında yer verilmesi, kadın yazarların görünürlük kazanması açısından önemlidir. Ancak bu durum, öğrencilerin gerek ders, gerek antoloji ve edebiyat tarihi kitaplarında kendine yeterince yer bulamayan Müfide Ferit gibi başka kadın yazarlarla tanışmaları gerektiği düşünüldüğünde, kadın yazarların görünürlüğü açısından, yeterli değildir.

Bu dönemde yazan bir kadın olarak Müfide Ferit, ilk romanı “Aydemir”i, Yusuf Akçura’nın desteği ve onun deneyimlerinden yararlanarak yazmış, devrin ruhuna uygun olan bu siyasi roman büyük bir ilgiyle karşılanmıştır. Müfide Ferit ayrıca Milli Mücadele’yi destekleyen yazılarını “Hâkimiyet-i Milliye”de yayımlamıştır (Enginün, 2007: 444). Bu bağlamda Milli Edebiyat dönemi içerisinde anılması gereken yazarlardan bir tanesidir. Ders kitaplarının Cumhuriyet dönemi edebiyatını yazınsal türlere göre sınıflandırıp zamandizimsel olarak anlatan ünitelerinde Betül Özçelebi’nin “1923-1938 Yılları Arasında Ana Çizgileriyle Edebiyatımızın Durumu” (Yıldırım ve Ova, t.y.: 15) ve Sabiha Sertel’in “İzmir’in İşgali” (Yıldırım ve Ova, t.y.: 28) adlı metinlerine; Halide Edip Adıvar’ın “Vurun Kahpeye” adlı romanının özetine (Yıldırım ve Ova, t.y.: 152) ve Füzûzan’ın “Parasız Yatılı” adlı öyküsüne (Yıldırım ve Ova, t.y.: 182) yer verilmiştir.

Öte yandan, Cumhuriyet döneminde kadın yazar ve şairlerin önceki dönemlere göre oldukça fazla olduğu dikkat çeker. Bu çokluğa rağmen, sadece yukarıda belirttiğimiz metinlere yer verilmesi, kadın yazarların görünürlüğü açısından bir eksikliklerdir.

Cumhuriyet döneminde, 1923’ten günümüze değin roman, öykü, şiir ve oyun türlerinde önemli yapıtlar kaleme alan birçok kadın vardır. Örneğin, Halide Nusret Zorlutuna, Suat Derviş, Samiha Ayverdi, Safiye Erol, Leyla Erbil, Adalet Ağaoğlu, Sevgi Soysal, İnci Aral, Latife Tekin roman ve öykü türlerinde yazan çok sayıda kadın yazardan sadece bir kısmıdır. Leyla Saz, İhsan Raif, Yaşar Nezihe, İsmet Kür, Gülten Akın, Sennur Sezer, Nilgün Marmara, Birhan Keskin, Lale Müldür gibi isimler ise Cumhuriyet döneminde yazan kadın şairlerimizi örnekler. Kadın oyun yazarları içerisinde ise, Nezihe Meriç, Nezihe Araz, Cahit Uçuk, Adalet Ağaoğlu, Pınar Kür örnek olarak verilebilir. Cumhuriyet döneminde çeşitli yazınsal türlerde yapıtlar kaleme alan ve edebiyata önemli katkılarda bulunan bu isimlerin hiçbiri ders kitaplarında yer bulamamıştır.

Kitapların ünitelerinde görünen bu durum, okunması gerekenler listelerinde ve kaynakçalarda da söz konusudur. İncelenen üç kitabın okunması gerekenler listesine girebilen tek kadın yazar Halide Edip Adıvar’dır. Bu listelerde, Adıvar’ın “Kubbede Kalan Hoş Sada” (Milli Eğitim Bakanlığı (c), 2013: 2), “Ateşten Gömlek” (Alan, 2013: 8 ve Milli Eğitim Bakanlığı (c), 2013: 2) ve “Vurun Kahpeye” (Yıldırım ve Ova, t.y.: 8) adlı yapıtları yer almaktadır. Oysa bu listelere girebilecek, Türk edebiyatının Batı edebiyatı etkisinde gelişen dönemlerinde yazan birçok kadın yazar ve şair vardır.

Öte yandan ders kitaplarının kaynakçalarında ise (Milli Eğitim Bakanlığı (c), 2013: 208; Yıldırım ve Ova, t.y.: 228-229; Alan, 2013: 229), Halide Edip Adıvar’ın, “Ateşten Gömlek”, “Kubbede Kalan Hoş Sada” ve “Vurun Kahpeye”; Sabiha Sertel’in “Tevfik Fikret”; İnci Enginün’ün yayına hazırlayanlardan biri olduğu “Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi” ve yazarı olduğu “Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatı” ile “Araştırmalar ve Belgeler”;

Fürüzan'ın "Parasız Yatılı" ve Betül Özçelesi'nin "Cumhuriyet Döneminde Edebi Eleştiri" adlı yapıtlarına yer verilmiştir. Bu bağlamda, değindiğimiz kaynakçalar, sadece kadın yazarlar değil kadın araştırmacıların da görünürlüğü açısından yetersiz bir kaynakçadır. Çünkü Türkiye'de edebiyat tarihi ve eleştirisi alanında çalışan birçok bilim kadını ve kadın araştırmacı vardır.

SONUÇ

Ortaöğretim edebiyat ders kitaplarında kadın yazar ve şairlerin yetersiz bir biçimde yer almasını, eğitim alanındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamında değerlendirmek yerinde olur. Bu durum Tan ve diğerlerinin söylediği üzere (Tan, Ecevit, Sancar Üşür, 2000) bilginin ataerkil niteliğinden kaynaklanır. Bilim uzun bir geçmiş boyunca kadınları görmezden gelmiş, onların yaşantılarını değersizleştirmiştir. Akademik bilgi kapsamında düşünüldüğünde, bilimsel kurumlar, tarihsel anlatılar ve edebiyat gibi alanlarda, kadınların eşit bir biçimde temsili ve incelenmesi henüz gerçekleştirilememiştir. Bu disiplinler kadınları konularından dışlamaktadır. Eğitim alanında ise, "öğrencilerin büyük kısmının kadınlardan oluşmasına ve kadınların tarih boyunca çocukların yetiştirilmesinde ve eğitiminde önemli roller üstlenmelerine karşılık standart ders kitaplarında kadınların etkinlikleri deneyimleri ve akademik katkıları görünmez olmuş, verilerin cinsiyete göre ayrıştırılmasına gerek duyulmamış, eğitimin odağına pek çok başka alanda olduğu gibi kadın ve erkek olarak iki ayrı cins değil de genelde erkek özellikleriyle tanımlanan 'insan' konulmuştur." (Tan, Ecevit, Sancar Üşür, 2000: 87-88).

Sonuç olarak, ortaöğretim edebiyat ders kitaplarında görülen eksiklik, Türk edebiyatı tarihinde kadın yazar ve şairlerin olmayışı ya da yetersiz bir sayıda oluşundan değil; bu şair ve yazarlara yetersizce yer verilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu durum, toplumsal cinsiyet farkındalığını sağlama ve eşitsizliği aşma çabası adına bir eksikliktir. Bu eksikliği aşmanın yolu, Türk edebiyatı tarihine etkin birer özne, yazar ve şair olarak katılan kadınları, yapıtları ve yazınsal yaşamları ile birlikte ders kitaplarına dâhil etmektir.

Not: Bu çalışma 24-26 Nisan 2014 tarihlerinde Antalya'da 21 Ülkenin katılımıyla düzenlenen 5th International Conference on New Trends in Education and Their Implications – ICONTE' de sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

KAYNAKÇA

- Alan, M. (2013). *Ortaöğretim Türk Edebiyatı 11 Ders Kitabı*. Ankara: Yıldırım Yayınları.
- Balkır, Z. G. (2012). "Toplumsal Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Ayrımcılığı". *TÜBAKKOM: 1. Kadın Avukatlar Kurultayı*. Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 68-94.
- Berktaş, F. (2009). *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın: Hıristiyanlıkta ve İslamiyet'te Kadının Statüsüne Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Ecevit, Y., Ecevit, M., Ayata, A., Gölgeioğlu, E., Göğüş Tan, M, Kurdoğlu, A., ve diğ. (2011). *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Enginün, İ. (2007). *Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Hazer, G. (2011). "Selma Rıza'nın Uhuve Romanında Kurmaca Yapı". *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Yaz, 6 (3), 875-893.
- Karataş, E. (2009). "Türkiye'de Kadın Hareketleri ve Edebiyatımızda Kadın Sesleri". *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Sonbahar, 4 (8), 1652-1673.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2013a). *2013-2014 Eğitim Öğretim Yılı Elektronik Ortamda Hizmete Sunulan İlk ve Orta Öğretim Ders Kitapları*. 13.02.2014 tarihinde <http://www.meb.gov.tr/2013-2014-egitim-ogretim-yili-elektronik-ortamda-hizmete-sunulan-ilk-ve-orta-ogretim-ders-kitapları/duyuru/6319> adresinden alınmıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı (2013b). *Tebliğler Dergisi*, Ocak 2013, 76 (2667).

Milli Eğitim Bakanlığı, (2013c). *Türk Edebiyatı 11. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: Devlet Kitapları.

Kara, Z. ve Gürhan, N. (2013). "Eşit/sizliğin Tarafı Olmak: Mardin'de Toplumsal Cinsiyet Algısı". *Birey ve Toplum*. Bahar 2013, 3 (5), 65-92.

Tan, M., Ecevit, Y., Sancar Üşür, S. (2000). *Kadın-Erkek Eřitliđine Doğru Yürüyüş: Eğitim, Çalışma Yaşamı ve Siyaset*. İstanbul: TÜSİAD, Lebib Yalkın Yayınları.

Yıldırım, C. Ve Ova, A. A. (t.y.). *Ortaöğretim Türk Edebiyatı 12 Ders Kitabı*. Ankara: Lider Yayıncılık.